

УДК 343.23:343.3/7(477)

І. І. Чугуников

ОБ'ЄКТ ЗЛОЧИНУ ЯК ПІДСТАВА ДЛЯ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Згідно з традицією, що склалася в українському кримінальному праві, ознакою, яка об'єднує різні склади злочинів в одному розділі Особливої частини Кримінального кодексу (далі — КК), є спільність родового об'єкта посягання, більш глибока диференціація якого можлива на підставі видового об'єкта. Оскільки концепція об'єкта злочину, як охоронюваних законом суспільних відносин, у сучасних умовах піддається інтенсивній критиці¹, деякі дослідники у ролі родового об'єкта розглядають інтереси (блага, цінності), на які посягають злочини, і норми про відповідальність за їх вчинення містяться в одному розділі КК. Видовим об'єктом при цьому визнаються інтереси, норми про відповідальність за вчинення посягань на які розташовані у межах однієї глави (нагадаємо, що на відміну від КК Російської Федерації, структура Особливої частини якого включає до себе розділи, глави та статті, КК України розподілу на глави не передбачає, що у той же час не знімає проблеми виділення видового об'єкта у межах окремого розділу).

Однак ні в кого поки що не викликає сумнівів обґрунтованість «вертикальної» класифікації об'єктів злочинів на 1) загальний; 2) родовий; 3) видовий та 4) безпосередній. Щоправда, у сучасній теорії кримінального права існують і дещо інші класифікації об'єктів кримінально-правової охорони. Так, наприклад, В. І. Динека групу близьких суспільних відносин, на підставі яких склади злочинів об'єднуються в самостійні розділи Особливої частини КК, називає інтегрованим (надгруповим)

---

¹ Це питання розглядалося нами в окремій статті, де був зроблений висновок про те, що жодних підстав відмовлятися від концепції об'єкта злочину, як суспільних відносин, сьогодні немає (Див.: Чугуников І. І. До питання про поняття об'єкта злочину // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр. — О.: Юрид. л-ра, 2006. — Вип. 27. — С. 208–217).

об'єктом, родовим — групу однорідних суспільних відносин, а видовим — об'єкт, що охороняється однією конкретною нормою КК [1, с. 185]. Л. Л. Кругліков та О. С. Молодцов, поряд з загальним та безпосереднім об'єктом, виділяють: 1) міжродовий, як критерій розподілу Особливої частини на розділи, 2) родовий, 3) груповий, 4) підгруповий та 5) видовий об'єкти [2, с. 154]. Не вдаючись до полеміки з цього питання (оскільки, по-перше, це виходить за межі предмета дослідження, а по-друге, наведені вище позиції базуються на чинному кримінальному законодавстві Російської Федерації, структура Особливої частини якого відрізняється певною специфікою), зазначимо, що аналіз системи Особливої частини КК України дає підстави для висновку про те, що вона в основному базується на особливостях родових об'єктів злочинів.

Саме особливості родового об'єкта дозволяють провести науково обґрунтовану класифікацію всіх злочинів та відповідних кримінально-правових норм, тобто об'єднати їх в межах конкретних розділів КК, якими закріплена відповідальність за посягання на тотожні або однорідні суспільні відносини.

Як слушно зауважує В. Я. Тацій, «така науково обґрунтована систематизація в КК кримінально-правових норм про відповідальність за окремі злочини має важливе значення для застосування цього закону, з'ясування його дійсного змісту, відмежування від суміжних злочинів, а також орієнтування у самому КК» [3, с. 14].

Систематизація злочинів за їх об'єктами має важливе кодифікаційне значення. Наприклад, приймаючи новий закон, яким встановлюється кримінальна відповідальність за певний злочин, законодавець одразу включає його у відповідній розділ КК залежно від особливостей його родового та безпосереднього об'єкта.

Розташування нового злочину у тому чи іншому розділі КК означає, що його безпосередній об'єкт є частиною більш загального поняття — родового (а у деяких випадках і видового) об'єкта. Якщо цього не відбувається і діяння, що криміналізовано, не посягає на суспільні відносини, які охороняються певним розділом КК, де з'явилася нова норма, злочин позбавляється свого безпосереднього об'єкта. А це, у свою чергу, означає відсутність складу злочину і, як наслідок, підстави кримінальної відповідальності взагалі. На цю проблему увага майже не звертається, а іноді взагалі вважається, що не має принципового значення місце розташування статті про той чи інший злочин в системі Особливої частини КК. При цьому зовсім не береться до уваги той факт, що об'єкт злочину має значення для кваліфікації скоєного і, як уявляється, — значення принципове.

Ігнорування цих обставин породжує, на наш погляд, проблемні ситуації двох рівнів. На першому рівні безпосередній об'єкт конкретного злочину не збігається з родовим об'єктом (як частина та ціле), у зв'язку з чим діяння стає безоб'єктним, а на другому — вже самі розділи Особливої частини КК формуються не за принципом тотожності або

однорідності охоронюваних суспільних відносин, а на інших засадах (з врахування ознак предмета злочину, ознак суб'єктивної сторони тощо).

Проблеми першого рівня притаманні майже усім розділам Особливої частини КК України. Так, наприклад, розділом IV «Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» передбачається відповідальність за зґвалтування, насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом, примушування до вступу в статевий зв'язок, статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості, розбещення неповнолітніх. Однак аналіз положень чинного КК дозволяє укласти, що охорона статевої сфери не обмежується тільки розділом IV. Про захист цього об'єкта, але вже в іншій площині, мова йде і у розділі XII КК «Злочини проти громадського порядку та моральності», де передбачена відповідальність за ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів, створення або утримання місць розпусти і звідництво, сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією.

Таким чином, статеві сфера включає до себе дві групи відносин, які охороняються законодавством України про кримінальну відповідальність: суспільні відносини, що забезпечують реалізацію права особи на статеву свободу та статеву недоторканість (мова йде про галузь приватних інтересів, тому й кримінальне переслідування ініціюється самим потерпілим) та моральні відносини, що забезпечують трансформацію моральнісних норм і правил, схвалених суспільством у цю площину людських стосунків (мова йде про галузь публічного, тобто інтересах суспільства взагалі).

Не виникає ніяких сумнівів у тому, що діяння, передбачені ст. ст. 152, 153 та 154 КК України, спрямовані, перш за все, на заподіяння шкоди суспільним відносинам, які забезпечують статеву свободу (право повнолітньої психічно здорової особи самостійно обирати себе партнера для статевої зносин) або статеву недоторканість (абсолютну заборону вступати у статеві контакти з особою, яка за певних обставин (малолітній вік, безпорадний стан) не є носієм статевої свободи, всупереч її дійсному волевиявленню). Що ж стосується статевої зносин з особою, яка не досягла статевої зрілості, то тут ситуація інша. Насамперед, такі зносини носять добровільний характер, тобто здійснюються без застосування фізичного насильства, погрози його застосування і використання безпорадного стану потерпілої особи. Звідси випливає, що оскільки потерпіла (потерпілий) за своїм розвитком та психічним станом розуміє характер і наслідки вчинюваних із нею (ним) дій та добровільно погоджується на це, ані статевої свободі, ані статевої недоторканості шкода не заподіюється. Особа є носієм статевої свободи та за власною ініціативою реалізує своє суб'єктивне право. Інша справа, що це виходить за межі галузі приватних інтересів і торкається інтересів суспільства, хоча ця обставина фактично ігнорується. Аналогічна ситуація має місце і при вчиненні іншого злочину — розбещення неповнолітніх. Як слушно зауважує Ю. М. Антонян, у цілому під розпусними діями слід

розуміти такі, що суперечать загальносприйнятним уявленням сучасної цивілізації про відносини статей, хоча такі дії найчастіше спрямовані не тільки на безкорисливе статеве «освідчення» дітей і підлітків, а й на задоволення власного педофільського нахилу [4, с. 41]. Безумовно, розбещення неповнолітніх є доволі небезпечним діянням і потребує криміналізації. Але з позиції чинного КК цей злочин, як і попередній, є безоб'єктивним, оскільки ні статевая свобода, ні статевая недоторканість не страждають. Мабуть, усвідомлюючи цю обставину, автори сучасних підручників КК України проблему визначення безпосередніх об'єктів злочинів, передбачених ст. ст. 155 та 156 КК України, вирішують по-різному: або він взагалі не визначається [3, с. 101], або пов'язується з нормальним фізичним, психічним та соціальним розвитком неповнолітніх [5, с. 395], хоча його аж ніяк не можна розглядати як складову суб'єктивного права особи на статеву свободу, або ототожнюється зі статевою недоторканістю [6, с. 361].

В останньому випадку поняття об'єкта диференціюється залежно від того, хто є потерпілим від злочину. Об'єктом діяння, передбаченого ст. 155 КК, визнається статевая недоторканість осіб, які досягли статевої зрілості, а ст. 156 КК — статевая недоторканість осіб, які не досягли 16-річного віку. Як саме заподіюється шкода статевої недоторканості особи у ситуації, коли вона усвідомлює характер вчинюваних дій і добровільно на це погоджується, автори не пояснюють, хоча зрозуміло, що об'єктивно цього не відбувається.

Ще далі у цьому напрямку пішов Пленум Верховного Суду України у постанові від 30 травня 2008 р. «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи», вказавши спочатку, що розпусні дії спрямовані на задоволення винною особою статевої пристрасті або на збудження у неповнолітньої особи статевого інстинкту, а потім те, що розпусні дії можуть відбуватися як за згодою особи, так і з застосуванням до неї фізичної сили з метою примушення її до вчинення певних дій сексуального характеру (п. 17). Важко собі уявити, що збудження у неповнолітньої особи статевого інстинкту (за умов відсутності у неї певної сексуальної патології) відбувається внаслідок застосування фізичної сили. До того ж Пленум у цій самій постанові, характеризуючи об'єктивну сторону насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом (ст. 153), зазначає, що такі дії можуть полягати у вчиненні акту мужолозтва, лесбійства, а також в інших діях сексуального характеру, спрямованих на задоволення статевої пристрасті суб'єкта злочину із застосуванням фізичного насильства, погрозою його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи (п. 2). Звідси випливає, що будь-які насильницькі дії сексуального характеру, у тому числі і насильницьке розбещення, повинні кваліфікуватися за ст. 153 КК.

Таким чином, штучне створення об'єкта посягання, виходячи тільки з місця розташування злочинів, що аналізуються, у розділі IV КК, проб-

лему не вирішує. Поряд з цим заслуговує на увагу й такий момент. Статева зрілість, про яку йдеться у ст. 155 КК України, — це такий фізіологічний стан організму людини, який характеризується здатністю до повного виконання статевих функцій. Особи як жіночої, так і чоловічої статі до 14-річного віку вважаються такими, що не досягли статевої зрілості (Правила проведення судово-медичних експертиз (обстежень) з приводу статевих станів в бюро судово-медичної експертизи, затверджені наказом МОЗ України від 17 січня 1995 р.). Питання про досягнення статевої зрілості потерпілою особою віком з 14 до 18 років вирішується на підставі висновку судово-медичної експертизи, призначення якої у таких випадках є обов'язковим. Однак, як правило, особа віком з 14 років визнається такою, що досягла статевої зрілості.

До такого висновку призводить й аналіз положень Сімейного кодексу України (далі — СК). Згідно з ч. 1 ст. 23 СК, право на шлюб мають особи, які досягли шлюбного віку. Шлюбний вік для жінки встановлюється з 17, а для чоловіка — з 18 років (ч. 1 ст. 22). За заявою особи, яка досягла чотирнадцяти років, за рішенням суду їй може бути надано право на шлюб, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам (ч. 2 ст. 23 СК).

Найчастіше такими підставами є фактичне створення сім'ї, вагітність, народження дитини. У тих випадках, коли за рішенням суду особі, яка досягла 14 років, надається право вступити у шлюб, вона набуває повної цивільної дієздатності з моменту реєстрації шлюбу (ч. 2 ст. 34 Цивільного кодексу (далі — ЦК) України).

Таким чином, добровільні статеві зносини з особою, що досягла 14-річного віку, не є караними. У той же час оголення статевих органів, мацання їх, інші непристойні дотики, що викликають статеве збудження, розмови на сексуальні теми, які супроводжують статевий акт, можуть об'єктивно утворювати склад злочину — розбещення неповнолітніх.

Склалася доволі парадоксальна ситуація, коли суто статеві зносини з особою, що досягла 14-річного віку, не є караними, а дії чи розмови на сексуальні теми, що їх супроводжують, можуть підпадати під ознаки фізичного чи інтелектуального розбещення.

Назва ст. 156 КК «Розбещення неповнолітніх» теж не зовсім погоджується зі своїм змістом, оскільки неповнолітні — це особи віком від 14 до 18 років, а диспозиція ст. 156 КК обмежує сферу її застосування вчиненням розпусних дій щодо особи, яка не досягла 16-річного віку.

Тому слід було б уніфікувати ознаки злочинів, передбачених ст. ст. 155 та 156 КК України, щодо віку потерпілої особи, використавши досвід, наприклад, КК РФ (ст. ст. 134 та 135 КК РФ закріплюють, що потерпілою від цих злочинів є особа, яка не досягла 16-річного віку), ст. 135 якого, до речі, прямо вказує на те, що розпусні дії вчинюються без застосування насильства.

Здається, що статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості, та розбещення неповнолітніх тільки у тому випадку можуть

отримати свій належний об'єкт, якщо будуть розташовані у розділі XII КК. Нагадаємо, що в дореволюційній кримінально-правовій доктрині та законодавстві ці діяння розглядалися як злочини проти суспільної моральності і це цілком відповідало їх юридичній природі.

З іншого боку, примушування особи до заняття проституцією із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з позицій чинного КК України, розглядається як злочин проти моральності (ч. 1 ст. 303).

Причому, на думку законодавця, і примушування, і втягнення особи до заняття проституцією вчинюються за допомогою насильства, погрози його застосування, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану цієї особи. На цю обставину звертає увагу і Пленум Верховного Суду України у п. 17 постанови від 27 лютого 2004 р. «Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність»: «Примушування чи втягнення неповнолітнього у заняття проституцією, тобто у надання сексуальних послуг за плату (ч. 3 ст. 303 КК), здійснюється шляхом застосування насильства чи погрози його застосування, шантажу (наприклад, у формі погрози повідомити батькам, сусідам, товаришам неповнолітнього відомості, що його компрометують) або обману (наприклад, у формі обіцяння надати роботу масажистки, артистки, офіціантки, одружитися, сприяти участі у конкурсі без наміру виконати обіцяне)». З цією позицією важко погодитися. Втягнення — це дії, внаслідок яких особа схильється до певної поведінки (заняття проституцією), у неї виникає бажання поводитися певним чином. Причому на відміну від примушування, особа з часом вчинює бажані для винної дії за власною волею. Втягнення — це вплив на свідомість конкретної особи шляхом переконання її в доцільності та корисності певної поведінки, який може здійснюватися такими засобами, як умовляння, підкуп, обман, розпалювання почуттів помсти, заздрості, розкази про легкість певних дій, навчання засобам та прийомам їх виконання і т. ін. Не випадково КК УРСР 1922 р. відповідальність за приневолювання до проституції і за затягнення (вербування) до неї передбачав у різних статтях. При цьому приневолювання було пов'язано із застосуванням фізичного чи психічного впливу (ст. 170), у той час, коли затягнення (вербування) жінок до проституції такої ознаки не передбачало (ст. 171).

Не є діяннями одного ряду спонукання (рос. «понуждение») та примушування (рос. «принуждение»)². Насильство та погроза його застосування — характерні ознаки саме примушування, тобто коли в особи

---

² Слід зазначити, що в україномовному варіанті офіційного тексту КК України при характеристиці ознак об'єктивної сторони злочинів, передбачених ст. 154 та ч. 1 ст. 303, вживається термін «примушування», а в російськомовному — «понуждение». Таким чином, законодавець ототожнює ці поняття, хоча, вочевидь, вони є різними за своєю природою, інакше розмежувати згвалтування та примушування (точніше спонукання) до вступу в статевий зв'язок буде неможливо.

немає іншого варіанта поведінки і вона вимушена підкоритися волі злочинця, а воно, у свою чергу, є невід'ємною ознакою згвалтування (ст. 152 КК України). Саме на таких підставах стоїть КК України 2001 р., розмежовуючи згвалтування та спонукання до вступу в статевий зв'язок, яке може полягати, наприклад, у таких діях, як погроза позбавленням матеріальної допомоги або надбавок за працю, можливості користуватися житловою площею, звільненням, переведенням на нижчеоплачувану роботу (ч. 1 ст. 154), знищенням, пошкодженням або вилученням майна потерпілої (потерпілого) чи її (його) близьких родичів, розголошенням відомостей, що ганьблять її (його) чи близьких родичів (ч. 2 ст. 154). Таким чином, коли примушування до заняття проституцією вчинюється шляхом насильства чи погрози його застосування, вчинене необхідно кваліфікувати як згвалтування або як співучасть у ньому. Мабуть, саме тому Пленум Верховного Суду України у п. 17 згаданої постанови від 27 лютого 2004 р. вказав, що якщо при примушуванні чи втягненні неповнолітнього у заняття проституцією винна особа вчинює й інші злочини, її дії кваліфікуються за ч. 3 ст. 303 та статтями, якими передбачено відповідальність за ці злочини (наприклад, ст. ст. 121, 123, 152, 153 КК).

Але звідси випливає, що примушування до заняття проституцією шляхом застосування насильства чи погрози його застосування не містить самостійного кримінально-правового елемента, оскільки мотиви вчинення згвалтування (задоволення статевої пристрасті, помста, бажання зробити особу проституткою, корисливість при вчиненні згвалтування на замовлення тощо) не мають значення для кваліфікації. Примушування чи спонукання особи до заняття проституцією вчинюються всупереч її волі, тому, перш за все, шкода заподіюється не моральності, а статевій свободі або статевій недоторканості. Це діяння зможе набути свого належного безпесереднього об'єкта тільки у тому випадку, якщо вказівка на таку форму об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 303, буде виключена. Юридичній природі цього злочину, як злочину проти моральності, відповідає лише втягнення особи в заняття проституцією, внаслідок якого вона добровільно приймає для себе відповідне рішення.

Інший приклад. До кола злочинів проти власності вітчизняний законодавець традиційно відносить такий злочин, як заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою (ст. 192 КК). Родовим об'єктом злочинів, передбачених розділом VI Особливої частини КК України, є власність, тобто суспільні відносини з приводу майна, які юридично відображуються у вигляді правомочностей володіння, користування і розпорядження цим майном, що належать власнику, та в обов'язку інших осіб (невласників) сприймати зазначені правомочності як належні і не заважати їх здійсненню. Таким чином, відносини власності за своєю суттю є речовими відносинами, хоча власністю останні не вичерпуються. Як слушно зауважує О. І. Бойцов, родовий об'єкт зло-

чинів проти власності є політичним, оскільки включає до себе два різновиди суспільних відносин з володіння, користування та розпорядження речовими об'єктами: 1) відносини власності у їх безпосередньому порозумінні, що виникають між власником майна і невласниками, які зобов'язані утримуватися від втручання у майнову сферу власника; 2) інші речові відносини, що виникають між особою, яка не є власником, але має обмежені речові права на майно та усіма іншими особами, які зобов'язані утримуватися від порушень майнової сфери законного володаря кримінально-забороненими засобами [7, с. 64]. Але політичність родового об'єкта злочинів проти власності зовсім не означає, що він містить у своєму складі і такі майнові відносини, в яких одна особа має можливість вимагати від іншої особи передачі майна чи вчинення інших дій, які мають майновий характер і виникають на підставі укладених угод з відчужування чи експлуатації цього майна. Чинний ЦК України чітко диференціює цивільно-правові норми, що регулюють майнові відносини (залежно від характеру цих відносин) та згрупує їх у дві книги: «Право власності та інші речові права» (книга третя) та «Зобов'язальне право» (книга п'ята).

Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою полягає у тому, що винний збагачується за рахунок неправомірного утримання у себе того майна, яке повинно було б надійти у власність або володіння потерпілого й тим самим поповнити його майновий фонд. Об'єктивно це діяння може виражатися в ухиленні від платежів або неповній сплаті платежів за користування квартирою, іншими комунальними послугами, в ухиленні від сплати або неповній сплаті транспортних, готельних, зрелищних та інших послуг, а також несплаті певних сум за виконану на користь винного роботу, тощо. У сучасних умовах (особливо в умовах гіперінфляції) об'єктивна сторона складу цього злочину може полягати у заволодінні шляхом обману чужими грошовими коштами (наприклад, особа видає себе за представника комерційної фірми, укладає договір поставки товарів і отримує у якості передплати відповідні кошти), які потім переказуються на банківські рахунки і після отримання відсотків з вибаченнями та надуманими поясненнями стосовно причин невиконання своїх зобов'язань перед контрагентом повертаються останньому. У інших випадках, винний просто не виконує умов договору і при цьому умисно затягує повернення коштів, які були переказані контрагентом за договором у якості попередньої оплати. Тим самим недобросовісна сторона, використовуючи чужі кошти і повертаючи на свою користь доходи від користування ними, отримує прибуток, позбавляючи цієї можливості власника коштів та заподіюючи йому шкоду у вигляді упущеної вигоди.

Таким чином, безпосереднім об'єктом цього злочину виступають не відносини власності, а зобов'язальні відносини. Це, в свою чергу, дає підстави стверджувати, що діяння, передбачене ст. 192 КК України, за своєю природою є злочином у сфері господарської діяльності. Не випад-

ково ще в 1972 р. Пленум Верховного Суду колишнього СРСР у своїй постанові «Про судову практику у справах про розкрадання державного та громадського майна» вказував, що заподіяння державі майнової шкоди внаслідок ухилення від сплати податків або інших обов'язкових платежів повинно кваліфікуватися як заподіяння майнової шкоди шляхом обману чи зловживання довірою. У сучасній кримінально-правовій літературі ст. 192 КК також розглядається як загальна норма щодо спеціальних норм, передбачених ст. ст. 207, 212, 212¹, 222 КК, які, підкоряючись правилам вирішення колізії конкуруючих кримінально-правових норм, отримують перед нею пріоритет [8, с. 118]. При цьому зазначається, що ст. 192 КК залишається у резерві для тих ситуацій, які спеціально в законі не передбачені [7, с. 728]. Слід підкреслити, що кількість таких ситуацій поступово скорочується. Так, Законом від 31 травня 2005 р., КК України було доповнено ст. 188¹ «Викрадення електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання». І хоча в диспозиції ст. 188¹ мова йде про викрадення електричної або теплової енергії, нічого спільного зі злочинами проти власності це діяння не має за відсутності фізичної ознаки предмету цих злочинів. Ця норма теж є спеціальною щодо ст. 192 КК і її безпосереднім об'єктом виступають зобов'язальні відносини.

На перший погляд дійсно може здаватися, що місце розташування ст. 192 КК не має принципового значення, оскільки основу економіки будь-якої країни складають власність та система господарювання. Ці складові дуже щільно пов'язані між собою. Перша опосередковує статистику майнових відносин, закріплюючи за особою юридичну можливість володіти майном, експлуатувати його та розпоряджатися їм незалежно від інших осіб, а друга — опосередковує динаміку майнових відносин, регулює рух майна у господарському обігу.

Саме тому злочини проти власності та злочини у сфері господарської діяльності, незважаючи на суттєві відмінності, можуть бути об'єднані в один розділ КК. До речі, така практика є доволі поширеною. Так, наприклад, розділ VIII КК РФ «Злочини у сфері економіки» містить три глави: Злочини проти власності (глава 21); Злочини у сфері економічної діяльності (глава 22); Злочини проти інтересів служби в комерційних організаціях (глава 23).

Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою розглядається у якості злочину проти власності (ст. 165). І хоча безпосереднім об'єктом цього діяння виступають зобов'язальні відносини, а не відносини власності, він не виходить за межі родового об'єкта — сфери економіки, залишаючись його складовою. Однак, чи спроможний такий підхід вирішити проблеми, поставлені на початку статті. Вважаємо, що ні. Безпосередній об'єкт злочину, перш за все, повинен збігатися з видовим об'єктом, який передбачається на законодавчому або визначається на доктринальному рівні. Не можна не погодитися з О. І. Бойцовим, який зазначає, що майнові відносини зобов'язального характеру

настільки виходять за межі видового об'єкта злочинів проти власності, що розподіл розділу VIII КК РФ на глави втрачає будь-який сенс [7, с. 62].

Дійсно, якщо ототожнити відносини власності і зобов'язальні відносини у межах більш широкого поняття — сфера економіки або взагалі повернутися до історичної назви «майнові злочини», проблема невідповідності безпосереднього об'єкта злочину, що аналізується, його видовому об'єкту може бути вирішена. Але такий крок потягне за собою низку інших проблем. По-перше, це буде суперечити цивільному законодавству, а як відомо, саме воно, а не законодавство про кримінальну відповідальність, регулює зазначені відносини; по-друге, це зробить неможливим розмежування злочинів проти власності та злочинів у сфері господарської діяльності як між собою, так і з суміжними складами злочинів. Так, наприклад, зміна лише цифрового номіналу банкноти та її збут утворює шахрайство, а не фальшивомонетництво, тому, що у даному випадку шкода заподіюється відносинам власності. Відносини, що забезпечують нормальне функціонування фінансово-кредитної системи (складова родового об'єкта злочинів у сфері господарської діяльності) об'єктивно не страждають, оскільки такий рівень підробки унеможливорює її перебування у обігу.

Слід також підкреслити, що Особлива частина КК України побудована за так званою лінійною схемою, коли всі склади злочинів згруповуються у багаточисленні розділи без об'єднання останніх у більш великі структурні частини.

Цей принцип, так або інакше, вимагає точного встановлення об'єкта як єдиного критерія такої класифікації. Хоча, якщо виходити з поняття підстави кримінальної відповідальності як суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбачений КК, без цього не обійтися навіть і тоді, коли Особлива частина будується не за лінійною, а за іншою схемою: всі злочини поділяються на два (в залежності від публічного або приватного характеру) або на три (проти держави, проти суспільства та проти особи) чи декілька великих розділів. У цьому випадку, як було показано вище на прикладі КК РФ, треба буде спочатку встановити видовий, а потім безпосередній об'єкт вчиненого злочину. Інакше, правильна кваліфікація скоєного буде неможлива. До речі, прихильники двохчленної побудови Особливої частини КК, ще на початку XIX століття наполягали на необхідності відрізнити серед приватних злочинів злочини проти родини, проти особи, проти власності, тощо [9, с. 18–19].

Висновки щодо порозуміння об'єкта заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою стосуються і вимагання, коли воно скоюється у такій формі, як вимога вчинення на користь винного будь-яких дій майнового характеру. Останні можуть полягати, наприклад, у поверненні потерпілим боргу вимагача третій особі або у «пробаченні» його боргу, безоплатному ремонті автівки чи квартири вимагача,

будівництві його дачі, митному оформленні автівки вимагача за рахунок потерпілого, безоплатному встановленні телефону тощо. Такі вимоги винного дуже опосередковано зачіпають відносини власності, оскільки у даному випадку мова йде про вторгнення у сферу майнових відносин зобов'язального характеру, які передбачають право потерпілого на отримання винагороди за виконану роботу чи надану послугу. Забезпечення «речової чистоти» розділу про злочини проти власності обумовлює необхідність виділення зі складу вимагання примушування до вчинення будь-яких дій майнового характеру та розтошування його у розділі VII КК «Злочини у сфері господарської діяльності». Не випадково примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань, яке відрізняється від вимагання лише характером угоди (у межах ст. 355 КК вона є законною, а щодо ст. 189 КК — незаконною), вітчизняний законодавець не розглядає у якості злочину проти власності. Але знов-таки, яким чином це діяння зазіхає на авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян абсолютно не зрозуміло.

Не є злочином проти власності, на наш погляд, і такий злочин, як придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 198 КК). Оскільки тут мова йде про небажаний рух майна у господарському обігу, це діяння, насамперед, спрямоване на заподіяння шкоди зобов'язальним відносинам. Логіка у такому законодавчому вирішенні питання про місце розташування ст. 198 КК була остаточно втрачена з криміналізацією легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК), яка розглядається як злочин у сфері господарської діяльності. Ознаки цих злочинів, особливо після законодавчих змін 2003 р., доволі тісно перетинаються. Тому, як зазначає Пленум Верховного Суду України у п. 17 постанови від 15 квітня 2005 р. «Про практику застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом», при розмежуванні злочинів, відповідальність за які передбачена ст. ст. 198 і 209 КК, необхідно виходити насамперед з їх предмета. Предметом першого є будь-яке майно, одержане злочинним шляхом, другого — лише майно, одержане внаслідок вчинення предикатного діяння, за яке положеннями КК передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк не менш трьох років, а також майно, одержане злочинним шляхом на території інших держав. Визначальним фактором у розмежуванні цих злочинів є мета. Згідно зі ст. 209 КК метою вчинення дій із коштами або іншим майном є надання їх походженню легального статусу, а для дій, передбачених ст. 198 КК, не вимагається надання такого статусу майну. Якщо дії, відповідальність за які встановлена цією статтею, вчинюються з метою надання майну легального статусу, вони підлягають кваліфікації за ст. 209 КК. Суб'єктом злочину, склад якого передбачено в ст. 198 КК, є лише особа, котра не одержувала майна злочинним шляхом, а за ст. 209 КК — як особа, яка

одержала кожти чи інше майно злочинним шляхом, так і та, котра заздалегідь пообіцяла вчинити передбачені цією саттею дії для легалізації коштів чи майна, одержаних внаслідок вчинення предикатного діяння.

Як бачимо, у роз'ясненнях Пленуму Верховного Суду України немає навіть згадки про відмінності в об'єкті цих посягань. У той же час саме з цих відмінностей і треба починати вирішувати проблему розмежування суміжних складів злочинів, якщо відповідальність за їх вчинення передбачається статтями, розташованими у різних розділах Особливої частини КК.

Не випадково у своїй іншій постанові від 12 квітня 1996 р. «Про практику розгляду судами кримінальних справ про виготовлення або збут підроблених грошей чи цінних паперів», яка діє у редакції від 3 грудня 1997 р., Пленум Верховного Суду України у п. 4, насамперед, зазначає, що при відмежуванні виготовлення з метою збуту підроблених грошей чи державних цінних паперів або їх збуту від шахрайства належить виходити із того, що об'єктом першого є кредитно-фінансова система, а об'єктом другого — право власності на майно (кредитно-фінансовій системі шкода не заподіюється). Ігнорування особливостей об'єктів при розмежуванні злочинів, передбачених ст. ст. 198 та 209 КК України, зайвий раз підкреслює ту обставину, що таких просто немає, оскільки ці діяння зазіхають на тотожні суспільні відносини.

До речі, придбання чи збут майна, завідомо одержаного злочинним шляхом, розглядається як злочин у сфері економічної діяльності за КК РФ (ст. 175), КК Азербайджанської Республіки (ст. 194) та деяких інших країн. Такий підхід, як уявляється, є правильним.

Якщо заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою, вимога вчинення будь-яких дій майнового характеру та придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного злочинним шляхом, за своєю природою є, на нашу думку, злочинами у сфері господарської діяльності, то незаконне заволодіння транспортним засобом, навпаки, є злочином проти власності.

Хоча, з позицій чинного КК України, його родовим об'єктом вважаються суспільні відносини, які забезпечують безпеку руху та експлуатації усіх видів механічного транспорту. Свого часу належність угону автотранспортних засобів до кола злочинів проти громадської безпеки (за КК УРСР 1960 р.) обґрунтовувалася тим, що його, як правило, вчиняли особи, які не мали посвідчення водія і вже цим несли потенційну небезпеку під час знаходження за кермом для невизначеної кількості осіб, або не володіли інформацією щодо технічного стану чужої автівки чи знаходилися у стані сп'яніння.

Але, якщо незаконне заволодіння транспортним засобом вчинюється особою, що має посвідчення водія та відповідний досвід, не порушує правила дорожнього руху, знаходиться у тверезому стані, а технічні характеристики транспортного засобу є ідеальними (що не важко припустити в умовах якісної зміни парку транспортних засобів у порівнянні

з 60-ми рр. минулого століття), то доведеться визнати, що безпека руху та експлуатації транспорту аж ніяк не страждає, тобто діяння стає безоб'єктним. До того ж управління транспортним засобом без відповідного посвідчення або у нетверезому стані, як і управління засобом, що має серйозні технічні вади, самі по собі є адміністративними правопорушеннями і навіть їх сукупність навряд чи може обумовити суспільну небезпеку злочину. Здається, що все може встати на свої місця, якщо злочин, передбачений ст. 289 КК України, розглядати як злочин проти власності. Особливістю безпосереднього об'єкта незаконного заволодіння транспортним засобом є те, що воно посягає лише на право користування ним, про що свідчить відсутність мети викрадення у межах цього складу злочину. При цьому шкода, яка заподіюється власнику, може полягати тільки у реальних збитках — амортизація транспортного засобу, його псування чи втрата, що цілком природно, оскільки винний не турбується про цілісність та збереження засобу, яким він тимчасово користується. Ця обставина прямо закріплюється у примітці до ст. 289 КК, згідно з якою матеріальна шкода визнається значною у разі заподіяння реальних збитків на суму від ста до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а великою — у разі заподіяння реальних збитків на суму понад двісті п'ятдесят неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Слід також звернути увагу ще на одну обставину. За КК УРСР 1960 р. діяння, що аналізується, іменувалося «угон» транспортних засобів без мети їх крадіжки (ст. 215³).

Це була своєрідна законодавча лазівка, яку могли використовувати винні особи, посилаючись на відсутність мети викрадення транспортного засобу, хоча у дійсності їх дії були спрямовані саме на це (для порівняння: якщо ч. 1 ст. 215³ КК УРСР 1960 р. передбачала санкцію у вигляді позбавлення волі на строк до трьох років або виправних робіт на строк до двох років, то крадіжка, що завдала значної шкоди потерпілому (ч. 2 ст. 145 КК УРСР 1960 р.) каралася позбавленням волі на строк до семи років з конфіскацією майна або без конфіскації або виправними роботами на строк від одного року до двох років з конфіскацією майна чи без такої. Крадіжка державного або колективного майна, вчинена у великих розмірах (крадіжка транспортного засобу якраз і визнавалася такою), каралася згідно з ч. 3 ст. 81 КК УРСР 1960 р. позбавленням волі на строк від п'яти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна).

В умовах суттєвого зростання кількості крадіжок транспортних засобів у середині 1990-х рр. спочатку російський (Закон від 1 липня 1994 р.), а згодом і український законодавець були вимушені вжити відповідних заходів та закрити цю лазівку. Але, вочевидь, викликано це було, скоріше за все, бажанням не посилити охорону безпеки руху та експлуатації транспорту, а забезпечити всебічний захист права власності на транспортні засоби. Саме тому починаючи з 1994 р. неправомірне заволодіння автівкою чи іншим транспортним засобом без мети

викрадення за КК РФ розглядається як злочин проти власності (ст. 166). Цим шляхом пішов КК Грузії (ст. 184), КК Азербайджанської Республіки (ст. 85), КК Киргизької Республіки (ст. 172), КК Республіки Казахстан (ст. 185).

Інший підхід, на наш погляд, не відповідає юридичній природі незаконного заволодіння транспортним засобом. Це стало дуже помітним після того, як стаття про угон транспортних засобів набула нової редакції у КК України 2001 р. Якщо ч. 2 і ч. 3 ст. 215³ КК УРСР 1960 р. передбачали лише такі кваліфікуючі ознаки, як застосування насильства відповідного характеру, то ч. 2 ст. 289 КК 2001 р. посилення покарання вже пов'язувала з заподіянням значної матеріальної шкоди потерпілому, а ч. 3 містила таку кваліфікуючу ознаку цього злочину, як незаконне заволодіння транспортним засобом, вартість якого у двісті п'ятдесят разів перевищувала неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Після реформування ст. 289 КК, яке відбулося згідно із Законом від 22 вересня 2005 р., замість цієї кваліфікуючої ознаки з'явилася велика матеріальна шкода (ч. 3). Хоча цілком зрозуміло, що між цими кваліфікуючими ознаками та відносинами, що забезпечують безпеку руху та експлуатації транспорту, нема ніякого зв'язку. Частина 4 ст. 289 чинного КК України передбачає підстави звільнення особи від кримінальної відповідальності за незаконне заволодіння транспортним засобом, якщо вона добровільно заявила про це правоохоронним органам, повернула транспортний засіб власнику і повністю відшкодувала завдані збитки. Таким чином, законодавець пов'язує підстави звільнення з поновленням порушених відносин власності. Стан відносин, що забезпечують безпеку руху та експлуатації транспорту, майже не враховується. Врешті-решт, незаконне заволодіння транспортним засобом згідно з приміткою до ст. 289 КК утворює повторність зі злочинами проти власності (ст. ст. 185–187, 189–191 КК). І якщо діяння, передбачені ст. ст. 262 та 410 КК України, не є злочинами проти власності виходячи з особливостей їх предмета (ці речі вилучені з цивільного обігу), то транспортний засіб відповідає усім необхідним ознакам предмета у злочинах проти власності.

Доволі суперечливо вирішує вітчизняний законодавець і проблему визначення родового об'єкта такого злочину у сфері господарської діяльності, як контрабанда.

Видовим об'єктом цього злочину є відносини, які забезпечують нормальне функціонування фінансово-кредитної системи держави. Та обставина, що саме ці відносини і є об'єктом «товарної» контрабанди, сумнівів не викликає. Але чи посягає на нього незаконне переміщення історичних та культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, радіоактивних або вибухових речовин, зброї та боєприпасів, стратегічно важливих сировинних товарів, якщо це предмети, які вилучені з цивільного обігу, а сплата митного збору взагалі не передбачається. На наш погляд, ні. Безпосереднім об'єктом цих злочинів є право власності, народне

здоров'я та громадська безпека. Однак законодавець правильно визначився тільки з характером незаконного переміщення через митний кордон України наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Цей злочин був виділений у самостійну ст. 305 КК, яка розташована у розділі XIII відповідно до свого родового об'єкта.

Межі цієї статті не дозволяють докладно проаналізувати усі проблеми першого рівня, оскільки вони, як вже зазначалося, притаманні фактично усім розділам Особливої частини чинного КК України. Зокрема, не зрозуміло: яким чином заподіюється шкода життю та здоров'ю особи при вчиненні такого злочину, як розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 132 КК), якщо склад цього злочину є формальним і відповідальність не залежить від настання яких-небудь наслідків; яким чином посягають на суспільні відносини, що забезпечують фізичну волю особи, такі злочини, як експлуатація дітей (ст. 150 КК) або використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (ст. 150¹ КК). Ознаки останнього злочину перетинаються із втягненням малолітньої особи у зайняття жебрацтвом (ч. 2 ст. 304 КК), а воно, у свою чергу, є злочином проти моральності. Автори підручника «Кримінальне право України» за редакцією В. В. Сташиса і В. Я. Тація, вирішуючи проблему розмежування цих злочинів, зазначають, що при використанні малолітньої дитини для заняття жебрацтвом суб'єкт злочину не здійснює безпосередній вплив на свідомість та волю потерпілої особи з метою викликати у неї рішучість (бажання) займатися жебрацтвом, а лише використовує малолітнього як своєрідне «знаряддя» при випрошуванні майна у сторонніх осіб (наприклад, використання немовля при випрошуванні грошей у перехожих). У разі встановлення зазначеного впливу дії винного слід кваліфікувати не за ст. 150¹, а за ч. 2 ст. 304 КК (втягнення малолітньої особи у зайняття жебрацтвом) [3, с. 88]. З цим навіть можна погодитися, але причому тут суспільні відносини, що забезпечують фізичну свободу особи, якщо немовля не може за своєю волею обирати місцезнаходження; чому саме посягання на здоров'я людей під приводом проповідування релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів (ст. 181 КК) розглядається як злочин проти свободи совісті, якщо мова йде про організацію або керівництво групою, діяльність якої поєднана із заподіянням шкоди здоров'ю людей або статевою розпустою.

У той же час незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій чомусь віднесено до злочинів проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян (ст. 340), хоча тут, насамперед, страждають суспільні відносини, що забезпечують реалізацію громадянами свого конституційного права (ст. 39 Конституції України). Дотримуючись логіки, норму про відповідальність за це діяння, як і за діяння, передбачене ст. 132 КК, слід було б розташувати у розділі V КК «Зло-

чини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина».

Зустрічаються у чинному КК України і проблеми другого рівня. Так, наприклад, у розділі XIV мова йде про злочини у сфері охорони державної таємниці. У КК УРСР 1960 р. вони були віднесені до інших злочинів проти держави і на відміну від особливо небезпечних державних злочинів не характеризувалися так званим «антирадянським», а пізніше «антидержавним» умислом. Використовуючи саме цю ознаку суб'єктивної сторони, законодавець розташував ці злочини у розділі XIV КК 2001 р. Проте охорона державної таємниці не є самоціллю. Певні відомості треба охороняти, щоб їх не отримала зацікавлена сторона та не була заподіяна шкода основам національної безпеки України. Звідси постає логічне запитання: чому ці злочини не розташовані у першому розділі КК України 2001 р., відповідно до свого об'єкта, як це, наприклад, зроблено в КК Російської Федерації 1996 р.?

Не зрозуміло також, за якими підставами законодавець класифікує діяння, розташовані у розділі XIII Особливої частини КК України, на злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення, оскільки з точки зору об'єкта ніякої специфіки немає.

Не визначився, як уявляється, вітчизняний законодавець і з критерієм побудови розділу XVII Особливої частини КК України «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян». Діапазон розташованих тут злочинів є неймовірно широким: від наруги над державними символами (ст. 338), незаконного підняття Державного прапора України на річковому або морському судні (ст. 339) і захоплення державних або громадських будівель чи споруд (ст. 341) до самоправства (ст. 356), примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань (ст. 355) та одержання незаконної винагороди працівником державного підприємства, установи чи організації (ст. 354). Таке штучне об'єднання різних за своєю природою злочинів обумовлює об'єктивну неможливість визначення поняття авторитету і на доктринальному рівні.

Так, наприклад, Л. В. Дорош зазначає таке: «Ці злочини істотно порушують суспільні відносини, які забезпечують нормальне функціонування органів влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян та їх представників, протидіють нормальній діяльності цих органів, послаблюють їх авторитет, заподіюють шкоду життю, здоров'ю, гідності або власності громадян, іншим об'єктам, які охороняються законом» [3, с. 429].

Таке розуміння родового об'єкта злочинів, які містяться у розділі XVII, охоплює собою майже всю Особливу частину КК України.

Не відповідає своєму змісту і назва розділу III «Злочини проти волі, честі та гідності особи», оскільки ніяких діянь, безпосереднім об'єктом яких виступали б честь або гідність особи, тут не передбачено. За чин-

ним КК України, ані наклеп, ані образа не є кримінально караними діяннями.

Свого часу професор І. Я. Фойницький зазначав, що «объект посягательства есть главный устой всей классификации, забывая который доктрина права рискует прийти к произвольным построениям и создать совершенно неопределенные формальные группы деяний» [10, с. 7]. Як було показано вище, цей постулат є доволі актуальним для сучасного законодавства України про кримінальну відповідальність. Проблеми як першого, так і другого рівня набули такого масштабу, що розв'язати їх, на нашу думку, можливо тільки шляхом прийняття КК України 2001 р. у новій редакції. Нічого надзвичайного у цій пропозиції немає. Про широке використання такого засобу упорядкування кримінального законодавства свідчить як власний історичний досвід, так і досвід інших країн. Добре відомо, що Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р. двічі приймалося у новій редакції (1866, 1885 рр.) та з успіхом діяло аж до революції 1917 р., оскільки Кримінальне уложення 1903 р. повністю так і не набуло чинності на всій території Російської імперії. У новій редакції у 1998 р. був прийнятий КК Федеративної Республіки Німеччини 1871 р. Скористався таким прийомом і китайський законодавець. Зміни та доповнення, які були внесені до КК КНР 1979 р., у 1997 році носили настільки кардинальний характер, що цілком дозволяють говорити про прийняття кодексу у новій редакції. Подібний досвід, як уявляється, може бути використаний і в Україні.

Л і т е р а т у р а

1. Уголовное право. Общая часть / под ред. В. И. Ветрова, Ю. И. Ляпунова. — М., 1997.
2. Юридическая техника и вопросы дифференциации ответственности в уголовном праве и процессе : сб. науч. ст. / под ред. П. П. Кругликова. — Ярославль, 1998.
3. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін [та ін.]; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — 4-те вид., переробл. і допов. — Х. : Право, 2010.
4. Антонян Ю. М. Криминальная сексология / Ю. М. Антонян, А. А. Ткаченко, Б. В. Шостакович; под ред. Ю. М. Антоняна. — М. : Спарк, 1999.
5. Научно-практический комментарий Уголовного кодекса Украины от 5 апреля 2001 г. / под ред. Н. И. Мельника, Н. И. Хавронюка. — К. : А.С.К., 2004.
6. Уголовный кодекс Украины : науч.-практ. коммент. / отв. ред. С. С. Яценко. — К. : А.С.К., 2003.
7. Бойцов А. И. Преступления против собственности / А. И. Бойцов. — С.Пб. : Юрид. центр Пресс, 2002.
8. Киричко В. М. Злочини у сфері господарської діяльності за кримінальним кодексом України та в судовій практиці : наук.-практ. комент. / В. М. Киричко; за заг. ред. В. Я. Тація. — Х. : Право, 2010.
9. Цветаев Л. Начертание теории уголовных законов / Л. Цветаев. — М., 1825.
10. Фойницький І. Я. Курс уголовного права. Часть Особенная. Посягательства личные и имущественные / И. Я. Фойницький. — С.Пб., 1901.

А н о т а ц і я

Чугуников І. І. Об'єкт злочину як підстава для побудови системи Особливої частини Кримінального кодексу України.

У статті крізь призму родового об'єкта злочинів розглядаються проблеми побудови системи Особливої частини КК України. Робиться висновок про те, що у багатьох випадках безпосередній об'єкт посягань не збігається зі своїм родовим (видовим) об'єктом, внаслідок чого вчинений злочин стає безоб'єктним. Відсутність безпосереднього об'єкта конкретного злочину, у свою чергу, тягне за собою відсутність у скоєному складу злочину та підстави кримінальної відповідальності взагалі. Доводиться, що подібні проблеми мають доволі масштабний характер. Тому з метою їх кардинального вирішення пропонується прийняття КК України 2001 р. у новій редакції.

Ключові слова: родовий об'єкт злочину, критерій, побудова, система, Особлива частина КК України.

А н н о т а ц и я

Чугуников И. И. Объект преступления как основание для построения системы Особенной части Уголовного кодекса Украины. — Статья.

В статье сквозь призму родового объекта преступлений рассматриваются проблемы построения системы Особенной части УК Украины. Делается вывод о том, что во многих случаях непосредственный объект посягательств не совпадает со своим родовым (видовым объектом), вследствие чего совершенное преступление становится безобъектным. Отсутствие непосредственного объекта конкретного преступления, в свою очередь, влечёт за собой отсутствие в содеянном составе преступления и основания уголовной ответственности в целом. Доказывается, что подобные проблемы носят достаточно масштабный характер. Поэтому с целью их кардинального разрешения предлагается принять УК Украины 2001 г. в новой редакции.

Ключевые слова: родовой объект преступления, критерий, построение, система, Особенная часть УК Украины.

S u m m a r y

Chygunikov I. I. Object of the crime as a basic for building system of the Special Part of Criminal Code of Ukraine. — Article.

In article through a prism of patrimonial object of crimes problems of construction of system of the Especial part of the Criminal code of Ukraine are considered. The conclusion that in many cases the direct object of encroachments does not coincide with the patrimonial (specific) object owing to what the committed crime has no object. Absence of direct object of a concrete crime, in turn, involves absence in a criminal conduct of structure of a crime and the criminal liability bases as a whole. It is proved that similar problems have scale enough character, therefore, for the purpose of their cardinal permission, it is offered to accept the Criminal code of Ukraine of 2001 in a new wording.

Keywords: patrimonial object of crimes, criterion, construction, system, the Especial part of the Criminal code of Ukraine.